

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 2 • Aralık 2020 • 9-38
Issue: 2 • December 2020 • 9-38

Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık ve Umut Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examining College Students' Religiosity and Hope Status in Terms of Some Variables

Abdullah Dağcı

Dr.

Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: adagci@ankara.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1540-1256
Ankara / Türkiye

Dr.

Ankara University
Institute of Social Sciences
E-mail: adagci@ankara.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1540-1256
Ankara / Turkey

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 04 Kasım 2020 • 04 November 2020
Kabul Tarihi • Accepted 06 Aralık 2020 • 06 December 2020

* Bu makale, yazarın *Pozitif psikoloji bağlamında umudun dindarlıkla ilişkisi* (2014) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Ö z e t

Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin umut ve dindarlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaçla Sürekli Umut Ölçeği ve Dini Hayat Ölçeği ile bazı değişkenleri içeren bir anket formu, 495 kişilik örnekleme uygulanmıştır. Elde edilen verileri istatistiksel açıdan analiz etmek için Tek yönlü ANOVA ve Bonferroni Testi kullanılmıştır. Öğrenim görülen fakülte türü ve öğrenim görülen sınıf düzeyi ile her iki ölçek puanları arasında farklılaşmaların olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmışken öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör, hayatın anlamı ve hayatın amacı değişkenleri ile sadece Sürekli Umut Ölçeği puanları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrenim görülen fakülte türleri arasında dindarlık puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanında öğrenim görülen sınıf düzeyleri arasında dindarlık puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin birinci ve ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan öğrenim görülen fakülte türleri arasında umut puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer bölümde öğrenim gören öğrencilere göre daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. Öğrenim görülen sınıf düzeyleri arasında umut puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıf düzeyindeki öğrencilere göre daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör grupları arasında umut puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve 'kendim' cevabı verenlerin diğer cevap verenlerden daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. Hayatın anlamı değişkeni grupları arasında umut puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' cevabını verenlerin daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. Hayatın amacı değişkeni grupları arasında umut puanlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmış ve 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabını verenlerin daha umutlu oldukları tespit edilmiştir. Sonuç olarak; öğrenim görülen fakülte türü ve sınıf düzeyi grupları arasında dindarlık ve umut puanlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör, hayatın anlamı ve hayatın amacı değişkenlerinin grupları arasında umut puanları açısından farklılıklar olduğuna ulaşılmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Dindarlık • Umut • Hayatın anlamı
Hayatın amacı • Üniversite öğrencileri

A b s t r a c t

The aim of the study is to examine whether college students' levels of hope and religiosity differ with respect to some variables. For this purpose, a questionnaire form including continuous hope and religious life scales with some variables was applied to a sample of 495 people. One-way ANOVA and Bonferroni Test were statistically used to analyze the data. While trying to determine whether there are any differences between the department types and the grade levels, and the scores of both scales; the most effective factor in coming to the departments where education is, the relationship between meaning of life and purpose of life variables, and only the scores for Dispositional Hope Scale were examined for. According to the study findings, there was a difference in religiosity scores among the department types studied, and the students at the theology department were more religious than other departments' students. In addition, it was concluded that there was a difference in religiosity scores between the grades, and junior college students were more religious than the freshman and the sophomore students. It was determined there was a difference in hope scores among the department types, and the students studying at the theology department were more hopeful than the students in other departments. It was concluded there was a difference in hope scores between the grade levels studied, and the junior students were more hopeful than other grade students. It was found there was a difference in hope scores among the most effective factor groups in coming to the department studied and those who answered 'myself' were more hopeful than the other groups. It was determined there was a difference in hope scores between the meaning of life variable groups and those who answered 'I find my life very meaningful' were more hopeful. It was concluded there was a difference in hope scores among the purpose in life variable groups and those who answered 'I have a lot of goals in my life' were more hopeful. As a result; significant differences in religiosity and hope scores between department types and grade level groups were found. In addition, it was determined that there are differences between the groups of variables for the meaning of life, and the purpose in life, and the most effective factor in coming to the departments studied, with respect to hope scores.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Religiosity • Hope • Meaning of life
Purpose in life • College students

Giriş

Yurt içinde ve yurt dışında dindarlık ve umut konuları üzerinde yapılmış çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu iki konu arasındaki ilişki bir yandan lisansüstü araştırmalarda derinlemesine incelenme imkânı bulurken diğer yandan uygulamalı araştırmalar aracılığıyla nitelikli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmalar hem nitel hem de nicel araştırma kapsamında gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla dindarlık ve umut konularıyla ilişkili araştırmalarda bir çeşitlilikten söz edilebilir. Dindarlık ile ilgili bu araştırmalara bakıldığında; Güven'in (2008) çalışmasında kadınların öznel dindarlık algısını yansıtan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu; evlilerin kendilerini bekârlardan daha dindar değerlendirme eğiliminde olduğu; öğrenim düzeyi yükseldikçe öznel dindarlık algısının azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Koç'un (2010) çalışmasında yetişkinlik döneminde yaş ilerledikçe dindarlık eğiliminde bir yükselmenin olduğu; yetişkinlerin sosyo-ekonomik düzey algıları bağlamında en üst düzeyden orta ve aşağı düzeylere doğru inildikçe içgüdümlü dindarlık modeline sahip olma eğilimlerinde bir artış olduğu; yetişkin bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe içgüdümlü dindarlık modeline sahip olma eğilimlerinde periyodik bir düşüş olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çapar'ın (2008) araştırmasında sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe dindarlığın azaldığı; dindarlık puanı en yüksek olan öğrencilerin din eğitimi veren imam hatip liselerinde bulunduğu; dindarlık değişkeni ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Dalmış'ın (2009) araştırmasında bireyin dindarlık düzeyi ile ailesinin dindarlık düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; kadınların erkeklere göre daha dindar olduğu; dindarlık düzeyinin evli-dul-boşanmışlarda bekârlara göre daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ceviz'in (2009) çalışmasında, kadınların dindarlık eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu; kentlerde yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara göre dinî inanç eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aydemir'in (2008) araştırmasında 31-35 yaş grubundakilerin dindarlık düzeylerinin 20-25 ve 26-30 yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu; evlilerin dindarlık düzeyinin bekârlara ve diğerlerine göre daha yüksek olduğu; gelir seviyesi iyi düzeyde olanların dindarlık düzeyinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu; köy ve kasabada yaşayanların dindarlık düzeyinin ilçe ve ilde yaşayanlara göre daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Yoğurtçu'nun (2009) araştırmasında kadınların dinî eğilimlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu; evlilerin bekârlardan daha dindar olduğu; öğrenim düzeyi arttıkça dindarlıkta düşüş olduğu;

alım gücü iyi olanların dindarlık düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Kılıç'ın (2011) çalışmasında ise erkeklerin dindarlık ortalamasının kadınlara nazaran daha yüksek çıkmıştır. Gürsu'nun (2011) araştırmasında, imam hatip liselerinde öğrenim gören ergenlerin diğer liselerde öğrenim görenlere göre daha dindar oldukları; anne eğitim düzeyi yükseldikçe ergenin dindarlık düzeylerinin azaldığı; aile dindarlık düzeyi yükseldikçe ergenlerin dindarlık düzeylerinin arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Umut ile ilgili araştırmalara bakıldığında; üniversite öğrencileri üzerinde Kımtır'ın (2008: 148) yaptığı araştırmada dindarlık ile umut arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişkiye ulaşılmıştır. Aydoğan'ın (2010) çalışmasında annesi sadece okuryazar olan öğrencilerin umut düzeylerinin annesi ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olan öğrencilerin umut düzeylerinden daha düşük olduğu; babası sadece okuryazar olan öğrencilerin umut düzeylerinin babası ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olan öğrencilerin umut düzeylerinden daha düşük olduğu; dört ve üzerinde kardeş olan öğrencilerin umut düzeylerinin dörtten daha az kardeşi olan öğrencilerin umut düzeylerinden daha düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Aydın'ın (2010) çalışmasında sınıf düzeyi açısından, sadece umudun amaca götüren yollar planlama alt boyundan anlamlı farklılıklar elde edilmiş; ailesini demokratik olarak algılayan öğrencilerin diğerlerine göre hem umut ölçeğinden hem de bu ölçeğin alt boyutlarından daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Kepir'ın (2011) araştırmasında umut düzeyi ve okul türünün, üniversite adaylarının meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları üzerinde ortak etkisinin olduğu sonucu elde edilmiştir. Köktuna'nın (2007) araştırmasında, ileri yaş grubunun umudunu daha fazla yitirdiği ve gelecek beklentisinin diğer gruplara göre düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yoğurtçu'nun (2009) çalışmasında evlilerin umutsuzluk düzeylerinin bekârlara oranla daha yüksek olduğu; yaşın ilerlemesiyle birlikte umutsuzluk düzeyinin arttığı; öğrenim düzeyi arttıkça umutsuzluk düzeyinin azaldığı; ekonomik durumu iyi düzeyde olan kişilerin umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Şahin'ın (2007) çalışmasında evlilerde umutsuzluk düzeyinin diğerlerine göre daha yüksek olduğuna; aylık gelir düzeyi düşük olan hastaların umutsuzluk düzeyinin daha yüksek olduğuna; parçalanmış aileye mensup bireylerin umutsuzluk puanlarının daha düşük olduğuna ulaşılmıştır. Ünal'ın (2006) çalışmasında, öğrencilerin geleceğe dair umutlarında anne-babanın öğrenim durumunun olumlu bir etkiye sahip olduğuna; anne-baba tutumunun olumlu olmasının öğrencinin gelecekte beklenmesinin artmasında etkili

olduğuna; anne-babalarının işleri ve maddi durumlarının iyi olmasının öğrencilerin gelecek beklentilerinde olumlu bir etkiye sahip olduğuna ulaşılmıştır. Öz'ün (2006) araştırmasında ekonomik durumun umutsuzluk üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Dindarlık ve umut ile ilgili yapılan bu çalışmaların yanında öğrencilerin geleceğe dair umutları ile ilgili yapılmış birçok çalışma da vardır. Bu çalışmalarda anne-babanın tutumlarının çocuğun umut durumunu etkilediği (Field, 1940'tan akt: Curry et al., 1997); sosyo-kültürel çevrenin geleceğe yönelik umut üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu (Osterrieth 1967'den akt: Curry et al., 1997) sonuçlarına ulaşılmıştır. Curry ve diğerlerinin (1997) çalışmasında umudun öğrencilerin dönem sonu akademik puanlarını önemli biçimde yordadığı tespit edilmiştir. Snyder, Shorey ve diğerlerinin (2002) araştırmasında öğrencilerin 1. sınıfta ölçülen umut puanlarının tüm dönemdeki akademik puanlarını yordadığı; yüksek umutlu öğrencilerin düşük umutlu akranlarına göre mezun olma sayılarının daha yüksek olduğu ve üniversiteye ara vermeden devam etmeye daha eğilimli oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Chang'ın (2003) çalışmasında erkeklerin umut alt boyutları olan amaca götüren yollar planlama (pathways) ve amaca ilişkin motivasyon (agency) puanlarının, bayanların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Shorey ve diğerlerinin (2003) üniversite öğrencilerinin umut düzeyleri, bağlanma stilleri ve algılanan aile tutumları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada; kız öğrencilerin umut-amaca ilişkin motivasyon alt boyutu puanlarının erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Williams'ın (2009) üniversite öğrencilerinin okul başarıları, okulu bitirmeye ilişkin kararlılıkları, umut düzeyleri ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada; umut düzeyinin akademik başarının önemli bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Umut ve dindarlık, psikoloji alanında kullanılan birçok kavram ile karşılıklı etkileşim halindedir. Özellikle psikolojik sağlık veya psikolojik iyi oluş ile bu iki kavram yakından ilişkilidir. Bu bağlamda psikolojik iyi oluş ile dindarlık arasındaki ilişkiyi konu alan çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu araştırmalarda düşünsel yapı ve sosyal ilişkiler hem dindarlık hem de psikolojik iyi oluş düzeylerini etkileyen faktörler olarak ele alınmıştır (Bkz. George, Larson & Koenig, 2000; Hayta, 2002; Davis, Kerr & Kurpius, 2003; Zinnbauer & Pargement, 2005; Bonner et al., 2006; Yapıcı, 2007; Canda, 2009; Yoğurtçu, 2009). Diğer yandan din ile psikolojik sağlığı ele alan çok sayıda araştırma da mevcuttur. Bu araştırmalarda dindarlık ve psikolojik sağlık arasında pozitif ilişkiler olduğu (Kıraç,

2007; Yoğurtçu, 2009; Gürsu, 2011); kendisini dindar hisseden bireylerin umut düzeylerinin daha yüksek olduğu (Kımtır, 2008); dindarlık düzeyleri arttıkça depresyon, umutsuzluk ve intihar olasılığı düzeylerini azaldığı (Yapıcı, 2007); dindarlık düzeyleri yükseldikçe affedicilik, umut ve şükür düzeylerinin arttığı (Joseph, Linley & Maltby, 2006); dua etme, dinî semboller taşıma ve toplu dinî ritüellere katılmanın ruh sağlığı sorunları olanlara şifa verdiği (Hoheisel & Klimkeit, 1995: 246-252) tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmeye yönelik olarak inananlarına argümanlar sunan dinin, onların hem gündelik hayatlarına hem de psiko-sosyal açıdan sağlıklı bireyler olmalarına pozitif yansımaları olduğuna dikkat çekilmiştir. Bunun yanında umut düzeyi ve dindarlık düzeyi yüksek olanlar, gündelik yaşamlarında stres ve kaygı ile daha iyi başa çıkarak tatmin edici bir hayat sürebilirler. Bu bağlamda çok sayıda araştırmada psikolojik olarak iyi hissetme ile dindarlık arasında güçlü ilişkilerin olduğuna ulaşılmıştır (Bkz. Magaletta & Oliver, 1999; McCullough, 2000; Pargament, 2002; Peterman et al., 2002; Aytan, 2005; Yapıcı, 2006). Konuyla ilgili araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak umut ve dindarlık ile bazı değişkenler arasında ilişkilerin olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin umut ve dindarlık durumlarının bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

a. Yöntem

Bazı değişkenler ile umut ve dindarlık arasındaki ilişkiyi ele alan bu araştırmada veri toplama aracı olarak iki ölçme aracı kullanılmıştır. Dindarlık ile ilgili verilere ulaşmak için Yıldız (1998) tarafından geliştirilen Dinî Hayat Ölçeği (DHÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek bireylerin dindarlık durumlarını belirlemeyi hedefleyen, farklı derecelendirmeleri olan likert tipinde ve dört boyuttan oluşan bir ölçektir. İnanç boyutu 4, duygu boyutu 7, davranış boyutu 10 ve bilgi boyutu 10 maddeden olmak üzere ölçek toplam 31 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 0, en yüksek puan ise 69'dur. Alınan bu puanlar araştırmada dindarlık puanı olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin inanç boyutu katılıyorum, kararsızım ve katılmıyorum seçeneklerini içermektedir ve alınabilen en yüksek puan 8, en düşük puan 0'dır. Duygu boyutu hiç, biraz, çok ve pek çok seçeneklerini içermektedir ve alınabilen en yüksek puan 21, en düşük puan 0'dır. Davranış boyutu hiç, bazen, çoğu zaman ve her zaman seçeneklerini içermektedir ve alınabilen en yüksek puan 30, en düşük puan 0'dır. Bilgi boyutu ise yanlış ve doğru seçeneklerinden oluşmaktadır ve alınabilen en yüksek puan 10, en düşük puan ise 0'dır. DHÖ'nün üniversite öğrencileri için güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları

Yıldız (1998) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için öncelikle yarıya bölme tekniğiyle yapılan hesaplama sonucunda korelasyon katsayısı $r=,86$ elde edilmiş ve $p<,01$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ölçeğin üniversite öğrencileri üzerindeki geçerlik ve güvenilirliği oldukça yüksektir. Şahin (1999) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların dindarlık düzeylerini belirlemek için ölçme aracı olarak kullanılan DHÖ'nün üniversite öğrencileri için güvenilir ve geçerli olduğu söylenebilir.

Umut ile ilgili verilere ulaşmak için Snyder, Harris ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen Sürekli Umut Ölçeği (SUÖ) kullanılmıştır. Düz cümlelerden oluşmuş eşit sayıdaki on iki maddelik bu ölçek, 'amaçlara ulaşma yolları' ile 'harekete geçme güdüsü' boyutlarına ilişkin ifadelerle sahiptir. Ayrıca dört madde umutla ilgisi olmayan dolgu ifadelerinden oluşturulmuştur. Bu ölçek dört boyutludur ve ölçeğin boyutlarından bir tanesi geçmiş, iki tanesi içinde bulunulan zamanı ve bir tanesi de geleceğe yönelik ifadeleri içermektedir. Ölçek dörtlü likert tipinde derecelendirilmiş ve ölçeğin derecelendirilmesinde ise kesinlikle katılmıyorum, kısmen katılmıyorum, kısmen katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplama seçenekleri kullanılmıştır. Ölçek puanlanırken dört dolgu maddesinin puanları dikkate alınmamakta, diğer maddelere verilen puanlar toplanarak her birey için tek bir toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten alınabilen en düşük puan 8, en yüksek puan 32 iken puanın yüksekliği umut düzeyinin yüksek olduğunu gösterir (Snyder, Shorey et al., 2002). SUÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Akman ve Korkut (1993) tarafından yapılmıştır. Güvenirlik çalışması için ölçek 103 öğrenciye uygulanmış ve ölçeğin iç tutarlık katsayısı ,65 olarak hesaplanmıştır. Bu uyarlama çalışmaları sonucunda SUÖ'nün Türkiye kültüründe tek boyutlu bir özellik gösterdiği ve Türkiye kültürü için geçerli, güvenilir ve ayırt edici bir nitelik taşıdığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın evreni Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi (n=1034), İlahiyat Fakültesi (n=334), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (n=1457) ve Mühendislik Fakültesi (n=1107) olmak üzere dört fakültede öğrenim gören toplam 3932 öğrenciden oluşmaktadır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak bu dört fakültede öğrenim gören 270'i kız ve 225'i erkek olmak üzere toplam 495 katılımcıdan örneklem grubu oluşturulmuş ve bu örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır. Örneklem için farklı fakültelerin seçiliş sebeplerinden ilki, genellenebilirliği artırmaktır. İkincisi din içerikli derslerin müfredatta yer aldığı fakülte olan ilahiyat ile din içerikli derslerin müfredatta yer almadığı diğer

fakültelerin dindarlıklarını ve umutlarını kıyaslamaktır. Mezun olduktan sonra iş sahibi olma durumu fakültele göre değişiklik gösterir. Çünkü şimdi ve gelecekle ilgili olan umut, -tek etken işe girme konusu olmakla birlikte- mezun olduktan sonra iş sahibi olmaya yönelik kaygıdan etkilenebilir. Bu durumda mezun olduktan sonra iş imkânlarına en rahat ulaşan ilahiyat fakültesi öğrencileri ile iş sahibi olmanın zor olduğu diğer fakültelerin öğrencileri arasında dindarlık ve umut bakımından karşılaştırma yapmak da farklı fakültelerin seçilme nedenlerinden üçüncüsüdür. Son olarak zengin bir çeşitleme imkânı sağlamak, farklı fakülteleri seçmeye etki eden bir diğer unsurdur.

Araştırma kapsamında belirlenen hipotezler ise şunlardır:

Hipotez-1. “Öğrenim görülen fakülte türü ile DHÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-2. “Öğrenim görülen sınıf düzeyi ile DHÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-3. “Öğrenim görülen fakülte türü ile SUÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-4. “Öğrenim görülen sınıf düzeyi ile SUÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-5. “Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör ile SUÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-6. “Hayatın anlamı değişkeni ile SUÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Hipotez-7. “Hayatın amacı değişkeni ile SUÖ’den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.”

Katılımcılara ait demografik değişkenler olan cinsiyet, yaş, öğrenim görülen fakülte türü, öğrenim görülen sınıf düzeyi, yerleşim yeri ve aile sosyo-ekonomik düzey algısı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo-1:
Örneklemin sosyo-demografik özellikleri

Değişken	n	%	
Cinsiyet	Kız	270	54.5
	Erkek	225	45.5
	Toplam	495	100
Yaş**	19'dan küçük	20	4.0
	19 – 21 arası	320	64.7
	22 - 24 arası	138	27.9
	24'ten büyük	17	3.4
	Toplam	495	100
Öğrenim Görülen Fakülte Türü	Eğitim	109	22.0
	İktisadi ve İ. Bilimler	204	41.2
	İlahiyat	50	10.1
	Mühendislik	132	26.7
	Toplam	495	100
Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyi	1.Sınıf	184	37.2
	2.Sınıf	167	33.7
	3.Sınıf	144	29.1
	Toplam	495	100
Yerleşim Yeri*	İl Merkezi	243	49.1
	İlçe Merkezi	152	30.8
	Kasaba	18	3.6
	Köy	82	16.5
	Toplam	495	100
Aile Sosyo-Ekonomik Düzey Algısı*	Düşük	162	32.7
	Orta	178	36.0
	Yüksek	155	31.3
	Toplam	495	100

*Cinsiyet, yerleşim yeri, aile sosyo-ekonomik algısı ile umut ve dindarlık arasındaki ilişkiye yönelik veriler, bu araştırmadan üretilen başka bir yayında yer aldığı için bu araştırmaya dahil edilmemiştir.

**Katılımcılar aynı gelişim döneminde olduğu için yaş ile umut ve dindarlık arasındaki ilişki olup olmadığı konusu araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tablo-1'e göre örneklemin %54,5'ini (n=270) kız öğrenciler, %45,5'ini (n=225) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Yaşa göre dağılıma gelince katılımcıların %4,0'ı (n=20) 19'dan küçük yaş grubunda, %64,7'si (n=320) 19-21 arası yaş grubunda, %27,9'u (n=138) 22-24 arası yaş grubunda ve %3,4'ü (n=17) 24'ten büyük yaş grubunda yer almaktadır. Öğrenim görülen fakültele göre dağılım incelendiğinde katılımcıların %22,0'ı (n=109) eğitim fakültesinde, %41,2'si (n=204) iktisadi ve

idari bilimler fakültesi, %10,1'i (n=50) ilahiyat fakültesinde ve %26,7'si (n=132) mühendislik fakültesinde öğrenim görmektedir. Örneklemin sınıf düzeyine göre dağılımı incelendiğinde katılımcıların %37,2'si (n=184) 1. sınıfta, %33,7'si (n=167) 2. sınıfta ve %29,1'i (n=144) 3. sınıfta öğrenimine devam etmektedir. Yerleşim yerine göre dağılıma bakıldığında katılımcıların %49,1'i (n=243) il merkezinde, %30,8'i (n=152) ilçe merkezinde, %3,6'sı (n=18) kasabada ve %16,5'i (n=82) köyde ikamet etmektedir. Son olarak aile sosyo-ekonomik düzey algısına göre dağılım değerlendirildiğinde örneklemin 32.7'si (n=162) 'düşük', 36.0'ı (n=178) 'orta' ve 31.3'ü (n=155) 'yüksek' grupta yer almaktadır.

b. Bulgular

Araştırma kapsamında dindarlık ve umut ile öğrenim görülen fakülte türü, öğrenim görülen sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör, hayatın anlamı ve hayatın amacı değişkenleri arasındaki ilişki ele alınmıştır.

b.a. Öğrenim Görülen Fakülte Türü ile Dindarlık İlişkisi

Tablo-2:

Öğrenim görülen fakülte türü değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Dindarlık	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	P
Gruplar arası	1696,478	3	565,49		
Grup içi	12508,581	491	25,47	22,19	,000*
Toplam	14205,059	494			

* $p < ,05$

Tablo-2'ye göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde öğrenim görülen fakülte değişkeni gruplarının dindarlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F = (3-491)22,19$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-1 (*Öğrenim görülen fakülte türü ile DHÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.*) doğrulanmıştır. Öğrenim görülen fakülte değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-3:

Öğrenim görülen fakülte türü değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	Dindarlık	Ort.	Fakülte	Ort. Fark	p.
Dindarlık	Eğitim Fak.	60,88	İ.İ. Bilimler Fak.	2,52	,000*
			İlahiyat Fakültesi	-1,63	,355
			Mühendislik Fak.	4,03	,000*
	İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	58,36	Eğitim Fakültesi	-2,52	,000
			İlahiyat Fakültesi	-4,15	,000
			Mühendislik Fak.	1,50	,047*
	İlahiyat Fak.	62,52	Eğitim Fakültesi	1,63	,355
			İ.İ. Bilimler Fak.	4,15	,000*
			Mühendislik Fak.	5,66	,000*
	Mühendislik Fak.	56,85	Eğitim Fakültesi	-4,03	,000
			İ.İ. Bilimler Fak.	-1,50	,047
			İlahiyat Fakültesi	-5,66	,000
Toplam	58,93				

* $p < ,05$

Tablo-3'e göre eğitim fakültesi ile iktisadi ve idari bilimler fakültesi ve mühendislik fakültesi arasında anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir [$p < ,05$]. Buna göre eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeyleri, iktisadi ve idari bilimler fakültesi ($p = ,000$) ve mühendislik fakültesinde ($p = ,000$) öğrenim gören öğrencilerden anlamlı ölçüde daha yüksektir. Benzer biçimde iktisadi ve idari bilimler fakültesi ile mühendislik fakültesi arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir [$p < ,05$]. Bu sonuçlara göre iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeyleri mühendislik fakültesinde ($p = ,047$) öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinden anlamlı ölçüde daha yüksektir. Bunun yanında ilahiyat fakültesi ile iktisadi ve idari bilimler fakültesi ve mühendislik fakültesi arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir [$p < ,05$]. Buna göre ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinin hem iktisadi ve idari bilimler fakültesi ($p = ,000$) hem de mühendislik fakültesinde ($p = ,000$) öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinden anlamlı ölçüde daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Diğer yandan öğrenim görülen fakültelerin dindarlık puanları ortalamalarında en yüksek ortalamaya ilahiyat fakültesi ($\bar{x} = 62,52$) sahip iken en düşük dindarlık puanı ortalamasına ise mühendislik fakültesinin ($\bar{x} = 56,85$) sahip olduğu tespit edilmiştir. İktisadi ve idari bilimler fakültesi ($\bar{x} = 58,36$) dindarlık puanı ortalamasında ikinci sırada yer alırken üçüncü sırada ise eğitim fakültesinin ($\bar{x} = 60,88$) geldiği görülmüştür.

Bazı değişkenler ile umut ve dindarlık ilişkisinin konu alındığı bu

araştırmada ulaşılan sonuçlar Şahin (1999), Kımtır (2008), Hasankahya-
oğlu (2008) ve Yavuz (2009) tarafından yapılan araştırmalarla benzerlik
göstermiştir. Sonuç olarak gerek bu araştırmada gerekse yapılan diğer
araştırmalarda ulaşılan sonuçlar ilahiyat fakültesi öğrencilerinin diğer fa-
külte öğrencilerine oranla daha yüksek dindarlık düzeyine sahip olduğu
gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu durumun sebebi ilahiyat fakültesi öğren-
cilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre din içerikli dersleri daha fazla
alması olabilir.

b.b. Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyi ile Dindarlık İlişkisi

Tablo-4:

Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki fark-
lılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Dindarlık	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	312,612	2	156,306	5,5 3	,004*
Grup içi	13892,446	492	28,237		
Toplam	14205,059	494			

* $p < ,05$

Tablo-4'e göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni gruplarının dindarlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F_{(2-492)} = 5,53$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-2 (*Öğrenim görülen sınıf düzeyi ile DHÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.*) doğrulanmıştır. Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-5:

Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile dindarlık puanları arasındaki fark-
lılıklara ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	Ort.	Sınıf	Ort. Fark	p.
Dindar- lık	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	,51	1,000
		Üçüncü Sınıf	-1,44	,045
	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	-,51	1,000
		Üçüncü Sınıf	-1,95	,004
	Üçüncü Sınıf	Birinci Sınıf	1,44	,045*
		İkinci Sınıf	1,95	,004*
Toplam	58,93			

* $p < ,05$

Tablo-5'e göre göre 3. sınıf ile 1. sınıf ve 2. sınıf arasında anlamlı düzeyde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir [$p < ,05$]. Buna göre 3. sınıfta

öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinin 1. sınıf ($p=,045$) ve 2. sınıfta ($p=,004$) öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksektir. Diğer yandan en yüksek ortalamaya 3. sınıflar ($\bar{x}=60,13$) ve en düşük ortalamaya ise 2. sınıflar ($\bar{x}=58,17$) sahiptir. Ayrıca bütün sınıf seviyelerinin genel ortalamaya yakın bir görüntü sergilediği söylenebilir.

Öğrenim görülen sınıf düzeyi grupları ile dindarlık durumları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında, Yavuz (2009) tarafından yapılan çalışmada en yüksek inanç puanına 2. sınıflar ve en düşük inanç puanına 3. sınıfların sahip olduğuna ulaşılmıştır. Yoğurtçu (2009) tarafından yapılan araştırmada ise dindarlık puanları ile öğrenim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiş ve öğrenim düzeyi arttıkça anlamlı ve sistematik bir şekilde dindarlıkta düşüş görülmüştür. Gates (1953) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise uygulanan dinî inanç envanterinden en yüksek puanı 1. sınıfların aldığı ve öğrencilerin dinî hayatlarının şekillenmesinde üniversite eğitiminin fazla bir etkisinin olmadığına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra sınıf düzeyi arttıkça dindarlık puanlarının düştüğü de tespit edilmiştir (Gates, 1953'ten akt. Şahin, 2001: 42). Arsenian (1943) tarafından yapılan çalışmada ise üniversitede alınan eğitimin, öğrencilerin dindarlık düzeyi puanlarında anlamlı düzeyde farklılıklar meydana getirdiği ve sınıf ilerledikçe dine karşı tutumların daha olumlu yönde arttığı sonucu elde edilmiştir (Arsenian, 1943'ten akt. Şahin, 2001: 42).

Umut ve dindarlık bağlamında yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular ile bazı çalışmalar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Şahin (1999) tarafından yapılan araştırmada sınıf seviyeleri ile dindarlık puanları arasında bir farklılık meydana gelmediği sonucuna ulaşılmıştır. Haskahyaoglu (2008) tarafından yapılan çalışmada sınıf düzeyleri arasındaki ortalama puanın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmışken en yüksek dindarlık puan ortalamasına 1. sınıfların, en düşük dindarlık puan ortalamasına ise 4. sınıfların sahip olduğuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu araştırma kapsamında öğrenim görülen sınıf düzeyi ile dindarlık puanları arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılmasında üniversitede alınan din eğitimi içeriklerinin etkisi olduğu söylenebilir.

b.c. Öğrenim Görülen Fakülte Değişkeni ile Umud İlişkisi

Tablo-6:

Öğrenim görülen fakülte türü değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Umud	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	309,88	3	103,29	10,12	,000*
Grup içi	5006,93	491	10,19		

* $p < ,05$

Tablo-6'ya göre, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) neticesinde öğrenim görülen fakülte türü değişkeni gruplarının umut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F_{(3-491)} = 10,12$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-3 (*Öğrenim görülen fakülte türü ile SUÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır*) doğrulanmıştır. Öğrenim görülen fakülte değişkeni ile umut puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-7:

Öğrenim görülen fakülte türü değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	Fakülte	Ort.	Fakülte	Ort. Fark	p.
Umud	Eğitim Fak.	25,95	İ. İ. Bilimler Fak.	-1,114	,021
			İlahiyat Fakültesi	-2,725	,000
			Mühendislik Fak.	-,288	1,000
	İkt. İdr. Bilimler Fak.	27,06	Eğitim Fakültesi	1,114	,021*
			İlahiyat Fakültesi	-1,611	,009
			Mühendislik Fak.	,826	,126
	İlahiyat Fak.	28,68	Eğitim Fakültesi	2,725	,000*
			İ. İ. Bilimler Fak.	1,611	,009*
			Mühendislik Fak.	2,437	,000*
	Mühendislik Fak.	26,42	Eğitim Fakültesi	,288	1,000
			İ. İ. Bilimler Fak.	-,826	,126
			İlahiyat Fakültesi	-2,437	,000
Toplam		26,76			

* $p < ,05$

Tablo-7'ye göre iktisadi ve idari bilimler fakültesi ile eğitim fakültesi arasında anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir [$p < ,05$]. Buna göre iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin umut puanlarının, eğitim fakültesinde ($p = ,021$) öğrenim gören öğrencilerin umut puanlarından anlamlı ölçüde yüksek olduğuna ulaşılmıştır.

Aynı zamanda ilahiyat fakültesi ile eğitim fakültesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi ve mühendislik fakültesi arasında da anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinin eğitim fakültesi ($p=,000$), iktisadi ve idari bilimler fakültesi ($p=,009$) ve mühendislik fakültesinde ($p=,000$) öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğuna ulaşılmıştır. Diğer yandan öğrenim görülen fakültelerin umut puanları ortalamalarında en yüksek ortalamaya ilahiyat fakültesi ($\bar{X}=28,68$) sahiptir. Bunu iktisadi ve idari bilimler fakültesi ($\bar{X}=27,06$) ve mühendislik fakültesi ($\bar{X}=26,42$) takip ederken en düşük ortalamaya ise eğitim fakültesi ($\bar{X}=25,95$) sahiptir.

Bazı değişkenler ile umut ve dindarlık arasındaki ilişki üzerine yapılan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ile alanyazında yapılan çalışmalar arasında benzerlikler mevcuttur. Yavuz'un (2009) çalışmasında öğrenim görülen fakülte ve umutsuzluk arasında anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiş ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre en düşük umutsuzluk puanına sahip olduğuna ulaşılmıştır. Diğer yandan Ottekin (2009) ve Dünyaoğulları (2011) tarafından yapılan araştırmalarda ise öğrenim görülen fakülte değişkeni ile umutsuzluk puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılamamıştır. Sonuç olarak; bu araştırmanın örneklemini yetişkinlik dönemine geçiş aşamasında olan bir gruptur. Sosyal hayata atılma ve işe girme dönemine rastlayan bu dönemde gelecek kaygısının yüksek seviyede olduğu söylenebilir. Bu kaygı durumu bazen bireyleri karamsarlığa iterken bu karamsarlık ise umut üzerinde olumsuz etki yapar. Araştırmada fakülte değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı farklılıklar elde edilmesinde fakültelerden mezun olanların iş bulma olanaklarının değişmesi, gelecekte kaygı duyma düzeyinin yükselmesi ve karamsarlık eğiliminin artması gibi durumların bireylerin umut düzeyinin düşmesinde etkili olduğu söylenebilir.

b.d. Öğrenim Görülen Sınıf Düzeyi Değişkeni ile Umut İlişkisi

Tablo-8:

Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Umut	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	83,08	2	41,54		
Grup içi	5233,73	492	10,63	3,90	,021*
Toplam	5316,81	494			

* $p<,05$

Tablo-8'e göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde öğrenim görülen sınıf düzeyi gruplarının umut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F_{(2-492)} = 3,90$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-4 (*Öğrenim görülen sınıf düzeyi ile SUÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.*) doğrulanmıştır. Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile umut puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-9:

Sınıf düzeyi değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	Sınıf	Ort.	Sınıf Düzeyi	Ort. Fark	p.
Umut	Birinci Sınıf	27,04	İkinci Sınıf	,85	,043*
			Üçüncü Sınıf	-,02	1,000
	İkinci Sınıf	26,19	Birinci Sınıf	-,85	,043
			Üçüncü Sınıf	-,87	,055
	Üçüncü Sınıf	27,06	Birinci Sınıf	,02	1,000
			İkinci Sınıf	,87	,055
Toplam		26,76			

* $p < ,05$

Tablo-9'a göre 1. sınıflar ile 2. sınıflar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir [$p < ,05$]. Buna göre 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin umut düzeyleri 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinden ($p = ,043$) anlamlı ölçüde yüksektir. Umut puanları ortalamalarında ise 3. sınıflar 27,06, 1. sınıflar 27,04 ve 2. sınıflar 26,19 ortalamasına sahiptir. Buna göre 1. sınıfların umut puanları 2. sınıfların umut puanlarından; 2. sınıfların umut puanları 3. sınıfların umut puanlarından yüksektir. Dolayısıyla en yüksek umut ortalamasına 1. sınıflar ($\bar{X} = 27,06$) sahipken en düşük umut puanı ortalamasına ise 2. sınıflar ($\bar{X} = 26,19$) sahiptir. Umut ve dindarlık ilişkisini konu alan bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur.

Yavuz (2009) tarafından yapılan çalışmada bu iki değişken arasında anlamlı farklılıklara ulaşılmış ve en yüksek umut puanı ortalamasına 1. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu tespit edilmiştir. Aydın'ın (2010) çalışmasında bu iki değişken arasında anlamlı farklılığa ulaşılmış ve en yüksek puanının 3. sınıf öğrencilerine ait olduğu sonucu elde edilmiştir. Diğer yandan umut ve dindarlık ilişkisini konu alan bu araştırmanın sonuçlarıyla farklı sonuçlara ulaşılarak anlamlı düzeyde farklılık elde edilemeyen araştırmalar da mevcuttur. Atalay (2011) tarafından yapılan çalış-

mada öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi ve umutsuzluğa ilişkin algıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir. Sayar'ın (2012) çalışmasında sınıf düzeyi ile umutsuzluk puanları arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamakla birlikte en yüksek umutsuzluk puanı ortalamasına 3. sınıfların sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak umut ve dindarlık ilişkisini konu alan bu araştırmanın sonucuna göre sınıf seviyesi arttıkça geleceğe yönelik kaygı düzeyinin arttığı ve bu durumun ise bireyin umut durumunu olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Sınıf düzeyi arttıkça umut puanlarının düşmesinin sebebi, mezuniyete yaklaşan öğrencilerin hayata atılmak ve işe girmek için kaygı düzeylerinin artması olabilir.

b.e. Öğrenim Görülen Bölüme Gelmedeki En Etkili Faktör ile Umud İlişkisi

Tablo-10:

Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Umut	Kareleri Top.	sd	Kareleri Ort.	F	p
Gruplar arası	211,37	4	52,844		
Grup içi	5105,43	490	10,419	5,07	,001*
Toplam	5316,81				

* $p < ,05$

Tablo-10'a göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör değişkeni gruplarının umut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F_{(4-490)} = 5,07$; $p = ,001$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-5 (*Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör ile SUÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.*) doğrulanmıştır. Bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-11:

Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	En etkili faktör	Ort.	En Etkili Faktör	Ort. Fark	P
Umut	Kendi	27,21	Yakın çevre: anne, baba, kardeşler	1,20	,015*
			Uzak çevre: akraba ve arkadaşlar	1,21	1,000
			Okul ve dersane öğretmenleri	,48	1,000
			Diğer	2,15	,004*
	Yakın çevre: anne, baba, kardeşler	26,01	Kendi	-1,20	,015
			Uzak çevre: akraba ve arkadaşlar	,01	1,000
			Okul ve dersane öğretmenleri	-,72	1,000
			Diğer	,94	1,000
	Uzak çevre: akraba ve arkadaşlar	26,00	Kendi	-1,21	1,000
			Yakın çevre: anne, baba, kardeşler	-,01	1,000
			Okul ve dersane öğretmenleri	-,73	1,000
			Diğer	,93	1,000
	Okul ve dersane öğretmenleri	26,73	Kendi	-,48	1,000
			Yakın çevre: anne, baba, kardeşler	,72	1,000
			Uzak çevre: akraba ve arkadaşlar	,73	1,000
			Diğer	1,67	,192
	Diğer	25,06	Kendi	-2,15	,004
			Yakın çevre: anne, baba, kardeşler	-,94	1,000
			Uzak çevre: akraba ve arkadaşlar	-,93	1,000
			Okul ve dersane öğretmenleri	-1,67	,192

* $p < ,05$

Tablo-11'e göre *kendi* cevabını verenler ile *yakın çevre: anne, baba, kardeşler* ve *diğer* cevabını verenler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür [$p < ,05$]. Buna göre bölüme gelmedeki en etkili faktör olarak *kendi* cevabını verenlerin umut düzeyleri ($p = ,015$) *yakın çevresi* ve *diğer* cevabını verenlerin umut düzeylerinden ($p = ,004$) anlamlı ölçüde yüksektir. Umut puanı ortalamalarında ise *kendi* cevabını verenler 27,21; *yakın çevre: anne, baba, kardeşler* cevabını verenler 26,01; *uzak çevre: akraba ve arkadaşlar* cevabını verenler 26,00; *okul ve dersane öğretmenleri* cevabını verenler 26,73 ve *diğer* cevabını verenler 25,06 puana sahiptir. Dolayısıyla *kendi* cevabını verenler en yüksek ortalamaya ($\bar{x} = 27,21$) ve *diğer* cevabını verenler ise en düşük ortalamaya ($\bar{x} = 25,06$) sahiptir. Alanyazın taranmış ama konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanamamış ve bu nedenle elde edilen verileri mukayese etme imkânı olmamıştır. Araştırma sonucunda bölüme gelmedeki en etkili faktör olarak *kendi* cevabını verenlerin umut puanlarının yüksek olması, kendi kararlarını verme özgürlüğüne sahip bireylerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde umutlu olmalarıyla ilgili olabilir. Buna göre iç motivasyonu yüksek olan ve kararlarını kendisi veren bireylerin hayata bakış açısının olumlu olduğu söylenebilir. Böyle bireyler, verdikleri kararlarının sonuçları olumsuz

olsa bile bununla mücadele gücünü kendinde bulurlar ve karamsarlığa kapılmak yerine çözüm yolları ararlar. Bu bilgiler ışığında mücadele gücü ve motivasyonun bireyin umudunu olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir.

b.f. Hayatın Anlamı ile Umut İlişkisi

Tablo-12:

Hayatın anlamı ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Umut	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	518,57	4	129,643		
Grup içi	4798,24	490	9,792	13,23	,000*
Toplam	5316,81	494			

* $p < ,05$

Tablo-12'ye göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde hayatın anlamı değişkeni gruplarının umut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$; $F_{(4,490)} = 13,23$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-6 (*Hayatın anlamı değişkeni ile SUÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.*) doğrulanmıştır. Hayatın anlamı değişkeni ile umut puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-13:

Hayatın anlamı değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılığa ilişkin Bonferroni Testi sonuçları

Değişken	Umut	Ort.	Hayatın Anlamı	Ort. Fark	p
Umut	Hayatımı çok anlamsız buluyorum	26,40	Hayatımı anlamsız buluyorum	1,21	,922
			Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum	,41	,997
			Hayatımı biraz anlamlı buluyorum	,51	,994
			Hayatımı çok anlamlı buluyorum	-1,55	,756
	Hayatımı anlamsız buluyorum	25,18	Hayatımı çok anlamsız buluyorum	-1,21	,922
			Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum	-,80	,873
			Hayatımı biraz anlamlı buluyorum	-,70	,925
	Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum	25,98	Hayatımı çok anlamlı buluyorum	-2,77	,020*
			Hayatımı çok anlamsız buluyorum	-,41	,997
			Hayatımı anlamsız buluyorum	,80	,873
			Hayatımı biraz anlamlı buluyorum	,09	,999
	Hayatımı biraz anlamlı buluyorum	25,88	Hayatımı çok anlamlı buluyorum	-1,97	,000
			Hayatımı çok anlamsız buluyorum	-,51	,994
			Hayatımı anlamsız buluyorum	,70	,925
			Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum	-,09	,999
	Hayatımı çok anlamlı buluyorum	27,95	Hayatımı çok anlamlı buluyorum	-2,06	,000
Hayatımı çok anlamsız buluyorum			1,55	,756	
Hayatımı anlamsız buluyorum			2,77	,020*	
Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum			1,97	,000*	
Toplam		26,76	Hayatımı biraz anlamlı buluyorum	2,06	,000*

* $p < ,05$

Tablo-13'e göre 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' yanıtını verenler ile 'Hayatımı anlamsız buluyorum.' ($p=,020$), 'Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum' ($p=,000$) ve 'Hayatımı biraz anlamlı buluyorum.' ($p=000$) yanıtını verenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır. Buna göre 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' yanıtını verenlerin umut düzeyleri, 'Hayatımı anlamsız buluyorum.' yanıtını verenler, 'Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum.' yanıtını verenler ve 'Hayatımı biraz anlamlı buluyorum.' yanıtını verenlerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksektir. Dolayısıyla 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' yanıtını verenler en yüksek ortalamaya ($\bar{x}=27,95$) sahipken 'Hayatımı anlamsız buluyorum.' yanıtını verenler ise en düşük ortalamaya ($\bar{x}=25,18$) sahiptir. Umud ve dindarlık ilişkisini konu alan Crandall ve Rasmussen'in (1975) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada haz, heyecan, rahatlık ve mutluluk gibi hedonist değerler ile hayatın anlamı ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dindar bireyin acı ve üzüntü veren durumları yeniden anlamlandırarak olumlu anlamlar yüklemeye kapasitesinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Çınar, 2017). Sonuç olarak; umut ve dindarlık ilişkisini konu alan bu araştırmanın sonucunda hayatını çok anlamlı bulanların umut düzeyinin diğerlerine göre daha yüksek çıkmasının, hayata anlam veren bireylerin karamsarlıktan ve kaygıdan uzak bir yapıda olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

b.g. Hayatın Amacı ile Umud İlişkisi

Tablo-14:

Hayatın amacı değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılıklara ilişkin Tek-yönlü ANOVA sonuçları

Umut	Kareler Top.	sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	580,54	4	145,13	15,01	,000*
Grup içi	4736,27	490	9,66		
Toplam	5316,81	494			

* $p<,05$

Tablo-14'e göre, Tek-yönlü ANOVA neticesinde hayatın amacı değişkeni gruplarının umut puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p<,05$; $F_{(4,490)}= 15,01$]. Dolayısıyla araştırma kapsamında geliştirilen Hipotez-7 (Hayatın amacı değişkeni ile SUÖ'den alınan puanlar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.) doğrulanmıştır. Hayatın amacı değişkeni ile umut puanları arasındaki bu farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni Testi uygulanmıştır.

Tablo-15:
Hayatın amacı değişkeni ile umut puanları arasındaki farklılığa ilişkin Bonferoni Testi sonuçları

Değişken	Ort.	Hayat Amacı	Ort. Fark	p.
Hayatımda oldukça çok amacım var	28,44	Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok	8,19	,000*
		Hayatta hiçbir amacım yok	3,27	,460
		Hayatta belli başlı birkaç amacım var	3,70	,008*
		Diğer	1,26	1,000
Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok	20,25	Hayatımda oldukça çok amacım var	-8,19	,000
		Hayatta hiçbir amacım yok	-4,91	,146
		Hayatta belli başlı birkaç amacım var	-4,48	,051
		Diğer	-6,93	,000
Umut Hayatta hiçbir amacım yok	25,17	Hayatımda oldukça çok amacım var	-3,27	,460
		Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok	4,91	,146
		Hayatta belli başlı birkaç amacım var	,42	1,000
		Diğer	-2,01	1,000
Hayatta belli başlı birkaç amacım var	24,73	Hayatımda oldukça çok amacım var	-3,70	,008
		Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok	4,48	,051
		Hayatta hiçbir amacım yok	-4,42	1,000
		Diğer	-2,44	,000
Diğer	27,18	Hayatımda oldukça çok amacım var	-1,26	1,000
		Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok	6,93	,000*
		Hayatta hiçbir amacım yok	2,01	1,000
		Hayatta belli başlı birkaç amacım var	2,44	,000*
Toplam	26,76			

* $p < ,05$

Tablo-15'e göre 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' ile 'Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' ve 'Hayatta belli başlı birkaç amacım var.' yanıtını verenler arasında anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$]. Buna göre 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabı verenlerin umut puanları ortalamaları, 'Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' ($p = ,000$) ve 'Hayatta belli başlı birkaç amacım var.' ($p = ,008$) cevabını verenlerinkinden anlamlı ölçüde yüksektir. Ayrıca 'diğer' cevabını verenler ile 'Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' ve 'Hayatta belli başlı birkaç amacım var.' cevabını verenler arasında anlamlı düzeyde farklılıklara ulaşılmıştır [$p < ,05$]. Buna göre 'diğer' cevabını verenlerin umut puanı ortalamaları 'Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' cevabını verenlerden ($p = ,008$) ve 'Hayatta belli başlı birkaç amacım var.' cevabını verenlerden ($p = ,008$) anlamlı ölçüde yüksektir. Diğer yandan 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabını verenler ($\bar{x} = 28,44$) en yüksek ortalamaya sahipken 'Hayatımda bir amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' cevabını verenler ($\bar{x} = 20,25$) ise en düşük ortalamaya sahiptir. Konuyla ilgili

olarak Kıracı'nın (2007) araştırmasında, hayatın amacı ölçeğinden alınan puanlar yükseldikçe hayattaki anlam duygusunun arttığına ulaşılmıştır. İnsanlara Allah'ın umutsuzluk değil umut duygusunu aşıladığı söylenebilir (Çınar, 2016). Anlam ve amaç kavramlarını aynı anlamda kullanan Yalom'a (1999: 663) göre kozmik anlam, kişinin dışında ve ondan üstün olarak var olan bir düzeni ifade eder ve "*Bütün yaşamın, evrenin ve evren içinde insanın ne anlamı vardır?*" sorusunun cevabına yöneliktir. Dünyevî anlam ise "*Benim hayatımın anlamı nedir?*" sorusuna verilecek cevabı ifade eder ve kozmik anlamdan bağımsız olarak insanın hayattaki amacını, işlevini ve hedefini içerir. Sonuç olarak umut ve dindarlık ilişkisini ele alan bu çalışmada hayatın amacı ile umut arasındaki ilişkiye dair sonuçlara göre, hayatında amacı olan bireylerin umut düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek çıkmasında, onların hayata bağlanması ve yaşamayı sevmesine hayat amacının pozitif yansımaları olmasının etkili olduğu söylenebilir. Çünkü bir hayat amacına sahip olan bireyler geleceğe yönelik umuda sahiptir. Bu umut, bireye yaşam enerjisi verir ve onu hayata bağlar. Hayatta amacı olmayan bireylerin ise karamsarlık yaşadıkları ve gelecek için umutlarının daha az olduğu söylenebilir.

S o n u ç

Araştırmada umut ve dindarlık ile öğrenim görülen fakülte, sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör, hayatın anlamı ve hayatın amacı arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Araştırma Bayburt Üniversitesi'nin Eğitim, İlahiyat, İktisadi ve İdari Bilimler ile Mühendislik fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerden rastgele seçilen 495 katılımcıyla oluşturulmuştur. Araştırmada dindarlık ile ilgili verilere ulaşmak için Dinî Hayat Ölçeği; umut ile ilgili veriler elde etmek için Sürekli Umud Ölçeği kullanılmıştır. Umud ve dindarlık puanlarının değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadığına Tek-yönlü ANOVA; farklılaşmalar oluşmuşsa bu farklılaşmaların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Bonferroni Testi uygulanmıştır. Örneklem sosyo-demografik değişkenlere göre değerlendirildiğinde; kız ve erkek sayısının birbirine oldukça yakın olduğu, büyük çoğunluğun 19-21 arası yaş grubundan oluştuğu, en çok katılımcının iktisadi ve idari bilimler fakültesinden ve en az katılımcının ilahiyat fakültesinden olduğu, 1. sınıfta öğrenim görenlerin diğer sınıftakilerden fazla olduğu, neredeyse yarısının il merkezinde ikamet ettiği, aile sosyo-ekonomik düzeyini 'orta' olarak algılayanların en çok sayıda olduğu görülür.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğrenim görülen fakülte

ile dindarlık puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-1* doğrulanmıştır.) ve ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelerde öğrenim görenlere göre daha yüksek dindarlık puanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Öğrenim görülen sınıf düzeyleri ile dindarlık puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-2* doğrulanmıştır.) ve üst sınıfta öğrenim gören öğrencilerin en yüksek dindarlık puanına sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğrenim görülen fakülte türü ve öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkenleri ile dindarlık puanları arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Diğer yandan öğrenim görülen fakülte değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-3* doğrulanmıştır.) ve ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer bölümlere göre daha yüksek umut puanına sahip olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-4* doğrulanmıştır.) ve en yüksek umut puanı ortalamasının üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere ait olduğu sonucu elde edilmiştir. Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-5* doğrulanmıştır.) ve bölüme gelmedeki en etkili faktör olarak 'kendi' cevabı verenlerin umut puanları ortalamalarının en yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hayatın anlamı değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-6* doğrulanmıştır.) ve en yüksek umut puanı ortalamasının 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' cevabını veren gruba ait olduğu tespit edilmiştir. Hayatın amacı değişkeni ile umut puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmış (*Hipotez-7* doğrulanmıştır.) ve 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabını veren grubun en yüksek umut puanı ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğrenim görülen fakülte türü, öğrenim görülen sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör, hayatın anlamı ve hayatın amacı değişkenleri ile umut puanları arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir.

Bazı değişkenler ile dindarlık ve umut arasındaki ilişkilere ilgili olarak elde edilen sonuçlar şunlardır:

- Öğrenim görülen fakülte türüne göre dindarlık düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinin hem iktisadi ve idari bilimler fakültesi hem de mühendislik fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinden anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek dindarlık puanı ortalamasına ilahiyat fa-

kültesi öğrencileri ve en düşük dindarlık puanı ortalamasına ise mühendislik fakültesi öğrencileri sahiptir.

- Öğrenim görülen sınıf düzeyine göre dindarlık düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinin 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin dindarlık düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek dindarlık puanı ortalamasına 3. sınıftaki öğrenciler ve en düşük dindarlık puanı ortalamasına ise 2. sınıftaki öğrenciler sahiptir.

- Öğrenim görülen fakülte türüne göre umut düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinin eğitim fakültesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi ile mühendislik fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek umut puanı ortalamalarına ilahiyat fakültesi öğrencileri ve en düşük umut puanı ortalamalarına eğitim fakültesi öğrencileri sahiptir.

- Öğrenim görülen sınıf düzeyine göre umut düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinin, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek umut puanı ortalamalarına 1. sınıftaki öğrenciler ve en düşük umut puanı ortalamalarına 2. sınıftaki öğrenciler sahiptir.

- Öğrenim görülen bölüme gelmedeki en etkili faktör değişkenine göre umut düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre bölüme gelmedeki en etkili faktör olarak *kendi* cevabını verenlerin umut düzeylerinin *yakın çevresi* ve *diğer* cevabını verenlerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek umut puanı ortalamalarına *kendi* cevabını verenler ve en düşük umut puanı ortalamalarına *diğer* cevabını verenler sahiptir.

- Hayatın anlamı değişkenine göre umut düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' yanıtını verenlerin umut düzeylerinin 'Hayatımı anlamsız buluyorum.' yanıtını verenler, 'Hayatımı normal düzeyde anlamlı buluyorum.' yanıtını verenler ve 'Hayatımı biraz anlamlı buluyorum.' yanıtını verenlerin umut düzeylerinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek umut puanı ortalamalarına 'Hayatımı çok anlamlı buluyorum.' yanıtını verenler ve en düşük umut puanı ortalamalarına 'Hayatımı anlamsız buluyorum.' yanıtını verenler sahiptir.

-Hayatın amacı değişkenine göre umut düzeylerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabını verenlerin umut puanları ortalamalarının, 'Hayatta amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' ve 'Hayatta belli başlı birkaç amacım var.' cevabını verenlerinkinden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan en yüksek umut puanı ortalamalarına 'Hayatımda oldukça çok amacım var.' cevabını verenler ve en düşük umut puanı ortalamalarına 'Hayatımda bir amacım olmadığı gibi herhangi bir amaca da ihtiyacım yok.' cevabını verenler sahiptir.

Kaynaklar

- Apaydın, H. (2010). Ruh sağlığı-din ilişkisi araştırmalarına bir bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 59-77.
- Atalay, B. (2011). *Türkiye'deki mesleki müzik eğitimi veren kurumlarda öğrenim gören lisans öğrencilerinin, umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırmalı analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve mutluluk ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısız düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2005). Kendini gerçekleştirme ve dindarlık: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(2), 185-204.
- Bonner, K. & Koven, L. P. & Patrick, J. H. (2003). Effects of religiosity and spirituality on depressive symptoms and prosocial behavior. *Journal of Religious Gerontology*, 14, 189-205.
- Canda, E. R. (2009). Spiritual well-being. [içinde] *The Encyclopedia of positive psychology*. Ed. S. J. Lopez. (ss. 924-928). West Sussex: Wiley-Blackwell Publishing.
- Ceviz, F. H. (2009). *Orta yaş ve yaşlılıkta dindarlık, mistik tecrübe ve benlik saygısız*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chang, E. (2003). A critical appraisal and extension of hope theory in middle-aged men and women: Is it important to distinguish agency and pathway components? *Journal of Social and Clinical Psychology, 22*(2), 121-143.

Crandall, J. E. & Rasmussen, R. D. (1975). Purpose in life as related to specific values. *Journal of Clinical Psychology, 31*, 483-485.

Curry, L. A. ve ark. (1997). Role of hope in academic and sport achievement. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*(6), 1257-1267.

Çapar, B. (2008). *Farklı orta öğretim öğrencilerinde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çınar, M. (2016). Tanrı'ya bağlanma tarzı ve ölüm kaygısı ilişkisi üzerine bir araştırma. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi, 1*(45), 313-338.

Çınar, M. (2017). Yas psikolojisi: Yas ve dindarlık ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *Turkish Studies, 12*(2), 57-74.

Dalmış, L. (2009). *Dindarlık düzeyi ile dinî pratiklerin ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davis, L. & Kerr, B. A. & Kurpius, S. E. R. (2003). Meaning, purpose and religiosity in at-risk youth: The relationship between anxiety and spirituality. *Journal of Psychology and Theology, 31*, 356-365.

Dünyaoğulları, Ö. (2011). *Üniversite son sınıf öğrencilerinin kendilerini gerçekleştirme engelleriyle genel erteleme eğilimi ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

George, L. K. & Larson, D. B. & Koenig, H. G. & McCullough, M. E. (2000). Spirituality and health: What we know, what we need to know. *Journal of Social and Clinical Psychology, 19*(1), 102-116.

Gürsu, O. (2011). *Ergenlik döneminde psikolojik sağlık ve dindarlık ilişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, H. (2008). *Depresyon ve dindarlık ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hasankahyaoğlu, H. R. (2008). *Dindarlık ve empati ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hayta, A. (2002). İbadetler ve ruh sağlığı. [içinde] *Gençlik, din ve değerler psikolojisi*. Ed. H. Hökelekli (ss. 117-152). Ankara: Ankara Okulu Yay.

Joseph, S. & Linley, A. P. & Maltby, J. (2006). Positive psychology, religion, and spirituality. *Mental Health, Religion and Culture*, 9(3), 209-212.

Kepir, D. D. (2011). *Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve umut düzeyleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıç, B. (2011). *Kendini aldatma ve dindarlık üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kınter, N. (2008). *Benlik saygısı ve dindarlık ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kıraç, F. (2007). *Dindarlık eğilimi, varoluşsal kaygı ve psikolojik sağlık*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, M. (2010). Demografik özellikler ile dindarlık arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.

Köktuna, Z. S. (2007). *Çözüm odaklı kısa terapi tekniğinin alt sosyo-ekonomik seviyedeki kadınların geleceğe umut ile bakabilme ve boyun eğici davranışlara etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Magaletta, P. R. & Oliver, J. M. (1999). The hope construct, will and ways: Their relations with self-efficacy, optimism and general well-being. *Journal of Clinical Psychology*, 55(5), 539-551.

McCullough, M. E. (2000). Forgiveness as human strength: Theory, measurement and links to well-being. *Journal of social and clinical psychology*, 19(1), 43-55.

Ottekin, N. (2009). *Ailelerinden ayrı olarak öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öz, H. (2006). *Miyokart infarktüsü geçiren hastalarda umut, moral ve algılanan sosyal desteğin yaşam kalitesine etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Pargament, K. I. & Mahoney, A. (2002). Spirituality: Discovering and conserving the sacred. [çinde] *Handbook of positive psychology*. Ed. C. R. Snyder & S. J. Lopez. (ss. 646-659). New York: Oxford University Press.

Peterman, A. H. ve ark. (2002). Measuring spiritual well-being in people with cancer: The functional assessment of chronic illness therapy-spiritual well-being scale. *Annals of Behavioral Medicine*, 24(1), 49-58.

Sayar, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin mişab tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Shorey, H. S. ve ark. (2003). The role of hope as a mediator in recollected parenting, adult attachment and mental health. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(6), 685-715.

Snyder, C. R. ve ark. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 70(2), 321-335.

Şahin, A. (1999). *İlahiyat mühendislik ve tıp fakültelerinde okuyan öğrencilerde dinî hayatın boyutları üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, A. (2009). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 143-157.

Şahin, S. (2007). *Diyaliz tedavisi alan bireylerin umut-umutsuzluk ve sosyal destek düzeyleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ünal, A. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin gelecek ile ilgili umutlarının yapısal eşitlik modelleriyle belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Williams, C. R. (2009). *Hope and first-generation college students: An examination of academic success and persistence*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Florida: University of Florida.

Yalom, I. D. (1999). *Varoluşçu psikoterapi* (Çev. Z. İ. Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Yapıcı, A. (2006). Yeni bir dindarlık ölçeği ve üniversiteli gençlerin dinin etkisini hissetme düzeyi: Çukurova üniversitesi örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 65-115.

Yapıcı, A. (2007). *Ruh sağlığı ve din*. Adana: Karahan Yayınları.

Yavuz, A. (2009). *18-25 yaş üniversite gençliğinde dinî inanç ve umutsuzluk ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. (1998). *Dinî hayat ile ölüm kaygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yoğurtçu, F. (2009). *Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zinnbauer, B. J. & Pargement, P. I. (2005). Religiousness and spirituality. [içinde] *Handbook of the psychology of religion and spirituality*. Ed. R. F. Paloutzian & C. L. Park. (ss. 21-42). New York: Guilford Press.